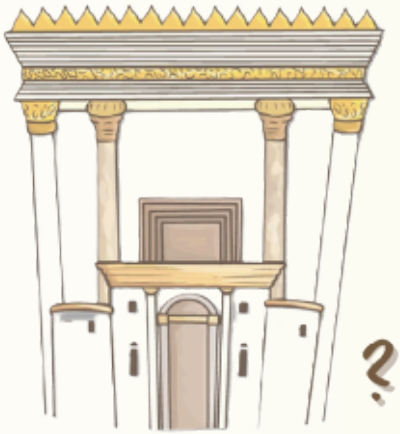

מי ב"א?

מדינה יהודית בדרך אמת

מאמר מאת ר' עודד כי-טוב

צמצום לא כפשוטו

הקדמה

בגליון הקודם (181) דברנו על ה**פרדוקס** (-**פרה-אוקס**...) שבסוד פרה אדומה המטמאה טהורים ומטהרת טמאים, ועל סוד התחייה אשר-מתוך-המות והפירור לעפר. כמו-כן נגענו בסוד הידיעה(-הקביעה מראש) והבחירה שגם הוא קשור לפרה המקנחת צואת בנה העגל, מה שרומז לידיעת ה' הבורא-כל ו"לוקח על עצמו" את כל התוצאות-המכשולות שבעקבות כך [ולא עוד אלא שהמלה ידיעה בלשון המקרא משמעה גם **בחירה**, כמו בפסוק "רק אתכם ידעתי" ובפסוק "כי ידעתיו"!], במדה שאכן אדם שפל-בעיניו-בתכלית לפני קונו (בעקבות חטאו) אשר אז זכאי הוא להיות נידון לפי חוק עולם הידיעה, אשר מבחינתו כל הקורות אינם אלא **סיפור עלילה** אלקי מושלם ומסודר מראש-מקדם.

ומשה הענו מכל האדם, הוא לבדו ה"יודע" וחוֹוֶה בשלמות את סוד האיחוד המופלא הזה, ובו נתעצם בימים ששהה בהר בכדי לכפר על ישראל החוטאים במעשה העגל (מאחר שהוא עצמו לא נכשל בו, כי החוטאים עצמם שכשלו בבחירה מתוך **גניבת דעת** העליונה, כאילו ה' אינו יודע במעשיהם, אינם זכאים לטעון טענות מעולם הידיעה!), ואכן זכה משה עצמו לחיי עולם ולא ידע איש את קבורתו, כי מוטל הוא בכנפי שכינה, בשער החמשים האלקי, הלא-נודע בעצם, אשר שם מתאחדים כל ההפכים.

כעת נדבר על **פרשת בלעם** היפוכו של משה (המקביל-לו בדרגה וה"תשליל" שלו, כדברי חכמים ש"לא קם נביא בישראל כמשה אבל באומות קם, ומיהו? – בלעם"), אשר כדברי חכמים, "משה כתב ספרו ופרשת בלעם", משמע שפרשת בלעם היא כעין "נספח" לספרו-ספר-התורה, ומשה שראה ושמע מתוך עצמו את דברי בלעם, נצטוה לצרפם אל התורה, אף שבמדה מסויימת הם "כיוון הפוך" לכל "ספרו"-תורתו-שלו, כפי שננסה לבאר בעזרת ה'.

"יודע דעת עליון" –

כך מתאר בלעם את עצמו. להלן נדבר על שאלת חכמים על כך ותשובתם. אך לכאורה אכן כל דברי בלעם הם אודות **עולם הידיעה** שמבחינתו מעלת ישראל ובחירתם נקבעה מקדם, "מראש צורים", ושום דבר – כולל החטא – לא יוכל להם! נו, אם כן הכל טוב מאד, ומה כאן לא בסדר, הרי כך הוא באמת מצד עולם הידיעה, ומה פשעו מה חטאתו (וסוף שהרגוהו במלחמת מדין) שאמר את כל האמת?!

תאמר: מצד כוונתו הראשונית לקלל – והרי סוף סוף ברך! תאמר: משום עצתו להחטיא את ישראל בבנות מואב-מדין (שאינה מפורשת כל כך, אך עולה מכעסו של משה במלחמת מדין על החיאת הנשים "הן הנה היו לבני ישראל ב**דבר בלעם**") – גם זה לא מספיק, כי ישנם שותפים רבים לחטא, ולמה הכל נתלה בו?!

נראה מדברי חכמים כי **עצם הדברים שהוריד בלעם לָעולם הם הגרמא בנזיקין**! וכך דרשו על הפסוק במשלי (כח,כג) "מוכיח דם אחַרי – זה משה שהוכיח את ישראל והביאם לחיי עולם; חן ימצא ממחליק לשון – זה בלעם ש**החליק לשון לישראל** ונפלו על ידו עשרים וארבעה אלף". הווי אומר: עצם דבריו של בלעם הכניסו גבהות-לב ובטחון מופרז בישראל ולכן הרשו לעצמם לחטוא! זאת אומרת שבסופו של דבר נתקיימה מחשבתו הרעה לקלל.
לדבר על עולם הידיעה בלי להוכיח, כלומר לדבר על הבחירה החפשית **שלך** שהכל תלוי בה, אין זה כי אם רוע לב שתוצאותיו מי ישורם, הרי מתוך כך נגרמת קלות-ראש המטמאה טהורים, ומי שהולך בדרך זו גדול עוונו מנשוא, כי "מקלקל" במו-ידיו את הידיעה האלקית עצמה (שהרי ה' אינו **רוצה** לדעת את הרע ככתוב), ולפחות לגבי עצמו גורלו גזור (מראשו!) לאבדון. לא כך דרכו של משה המוכיח – עליך לדעת קודם כל שהכל תלוי בבחירתך הטובה כאילו עולם הידיעה אינו קיים, ורק לאחר שנכשלת יתכן שתהא לך תקנה בתשובה (לא קלה) שמעולם הידיעה (אשר מצדו כאילו אין בחירה)! מדובר בשני ממדים שונים ומקבילים אשר רק בדעתו של א-ל דעות שאינה כידיעתנו (כלשון הרמב"ם בהלכות תשובה) יכולים להפגש ולהיות לאחדים. ומשה עצמו הקרוב ביותר לדעת עליון רחוק ביותר מלהתהדר כיודע דעת עליון!

ההיפוך

אבל סוף סוף חל כאן היפוך, ומשה עצמו נצטוה להכניס את דבר בלעם ה"מסוכנים" לספרו-שלו. כיצד יתפרשו הדברים לפי דרכנו? כביכול **כל מה שאמרנו אמת ויציב בטרם בא בלעם**, וזו מחשבתו הרעה לעקור לגמרי את ישראל משני עולמות בחלקת לשונו הפורעת כל חוק, אבל לאחר שאמר מה שאמר, **נשתנו הכללים ונתהפכו**. מעתה ואילך הקלקלה נתלית במקולקל, בבלעם שנתכוון להחטיא, הוא עצמו שגרם להם איבד שני עולמות, ואילו הללו שחטאו בעטיו יש להם תקנה "בזכותו", ויש חלק לעולם הבא גם לפושעי ישראל המנויים במשנת חֵלק לפי "דורשי רשומות", מלבד בלעם שבעטיו חטאו, "צדיק מצרה נחלץ ויבוא רשע תחתיו" (ולכך נמנה עמהם בַּמשנה, כדי "להעלותם" מגורלם, ו"תא חזי מה בין פושעי ישראל (שחוזרים בהם במותם), לנביאי אומות העולם", בלעם שלא חדל משנאתו גם בעולם האחר, ראו בגיטין פרק הניזקין).
כביכול אומרים לו לבלעם: אמרת (בכוונה זדונית) שאי אפשר לקלקל את בחירת ישראל ויהי-מה – אמרת! מעתה יהי כדבריך ובאמת "בזכותך" אי-אפשר-לה להתקלקל לגמרי! כי גם הללו שכשלו בבחירה אין זאת מתוך קלות ראש גמורה אלא מחמתך, ויש להם תקנה מצד הידיעה-הבחירה האלקית החובקת-כל.

במונחים אחרים

הדברים עמוקים ומופלאים, ורובם-ככולם מתורת רבנו צדוק הכהן מלובלין. אך ננסה לומר אותם במונחים אחרים, ונקדים (כפי שהבטחנו) את תמיהת חז"ל: הרי אף את דעת בהמתו לא ידע (=לא הבין את התנהגות אתונו), דעת עליון ידע??!!, ותשובתם: שהוא-לבדו היה יודע לכַוון את הרגע-ביום בו כועס הקב"ה, ככתוב "כי רגע באפו", וסבר לקלל בו-ברגע את ישראל, אך, להוותו, "כל אותם הימים לא כעס" ה', ועל כך אמר הנביא מיכה (ו,ה) "עמי זכור נא מה יעץ עליך... בלעם בן בעור... למען דעת צדקות ה'".
מה פשר כעסו של ה'? כעס הוא לכאורה איבוד שליטה, והרי הכל בידיו ושליט הוא לעשות כרצונו, ומה לו לכעוס? נראה להסביר זאת על פי מושג ה**צמצום** שלימד האריז"ל: כאשר הכל שטוף באורו האינסופי של ה', אין מקום ל"עמידת העולמות" הנפרדים-העצמאיים, לפיכך יצר ה' "חלל פנוי" ממנו או מאורו, ולאותו חלל עגול המשיך קו-חוט אור דק המצייר את העולמות כולם, וכך יש מקום לקיום עצמאי של הבריאה. ובלשון אחרת: סילק משם את ידיעתו-קביעתו וכך נתן מקום לבחירה חפשית! כך ב"מקום", אך כך גם ב"זמן": ברובו-ככולו של הזמן כפוף אדם למצבים נתונים ולכישורים מסויימים שניחן (או לא ניחן) בהם מתחילת ברייתו, אך תמיד ישנו רגע או מצב בו נתונה לאדם יכולת "לצאת" מרשות בוראו, ו"לתפוס עצמאות" לעשות כרצונו-שלו, כך גזרה חכמתו יתברך, ותכלית הכוונה שיבחר אדם מרצונו החפשי להתחבר לרצון בוראו ולא לברוח ולהפרד (ויושם לב שהשרשים **בחר חבר** ו**ברח** מצורפים מאותן האותיות!), בדיוק כשם שאב נותן עצמאות לבנו בתקוה שיבחר מעצמו בדרך הטובה שהנחיל לו (וכך גם יטפח אותה ויוסיף ויחדש בה). ומה-מאד מכעיס אם (מתוך עיוות נפשי או מתוך פיתוי הנחש) בוחר הבן לתפוס את אותה עצמאות בכדי "להתפטר" מאביו-בוראו, לנַגֵּד לו ולפנות לדרך אחרת! האב אינו רוצה ליטול ממנו את הבחירה אשר-היא-היא-הבגרות, ולא נותר לו אלא לזעום על כפיות-הטובה!

זהו בדיוק עניינו של בלעם שהוא אבי-אבות הנפרדות הטמאה הנפרדת. יודע הוא שאין ה' רוצה שיקלל את ישראל, אבל אומר הוא (למלאך): "אם רע בעיניך אשובה לי" – רק תגידי! אבל הרי לא תגיד מפני שרצונך בבחירה – אם כן אפוא אעשה מה ש**אני** רוצה, גם (ואולי דווקא) אם אינך אוהב זאת, ובכך אממש את עצמאותי ה"אמתית"! "דעתו" של בלעם היא באמת-לאמתו חוסר-דעת, עיוות וסריסות, שהרי דעת עניינה חיבור וקשר (כמו "והאדם ידע את חוה"), ועל כך אמרו "אל אחר נסתרס ואין בו דעת".

אותו רגע של כעס חל, כדברי חכמים בברכות פרק ראשון, בשלש שעות ראשונות של הבקר, הוא זמן קריאת שמע בה ישראל עוצמים עיניהם ומייחדים, כאומרים: חס-לנו ליטול לעצמנו בחירה-מפרידה, ואם בנו תלוי הדבר הרי אנו בוחרים בה' אלקינו האחד והיחיד, אבל "כל מלכי מזרח ומערב מניחים באותה שעה כתריהם בראשיהם ומשתחוים (כנראה בהשראת בלעם נביאם) קדמה לשמש", לטבע המתגלגל בעיוורון-סתמי, ו"מיד כועס הקב"ה".

צמצום כפשוטו או לא כפשוטו

והנה נחלקו המקובלים בדורות שלאחר האריז"ל אם "הצמצום כפשוטו", ובאמת סילק ה' עצמו לגמרי מן החלל הפנוי לעולמות ולבחירה, או שאינו כפשוטו אלא כך נדמה (או ראוי שידמה) בעינינו, ובאמת תמיד עומד **ה' עצמו** ומסתתר "מאחרי הווילון" לראות מה יעשה הבן כשהוא ללא נוכחות ההורים (ובמדה מסויימת עצמותו "מתוחה" ומרוכזת אז יותר – "צמצום" מובנו **סילוק**, אך גם **ריכוז**!). בדורות אחרונים, בפרט מאז רבינו הבעש"ט זי"ע, נמנו וגמרו שאין הצמצום כפשוטו.

ויש לומר שבשרשו נעוץ הענין בפרשת בלעם. בטרם נתהפכו הקללות לברכות, היה אכן מקום אמתי לעבור על רצונו יתברך ולקלל ברגע של זעם, והיה מקום לחטא, לכשלון בבחירה, בכדי לאבד שני עולמות, אבל מאז ההיפוך, בו נתברר (בגלל ו"בזכות" בלעם הרשע) שה' יכול גם שלא לכעוס, אם כן גם כשכועס אינו כפשוטו, ואינו בבחינת חוסר שליטה, ויש על-כן מקום לתשובה מאהבה המהפכת הכל, וגם הזדונות הופכות לזכויות ממש, בהיותן בלתי-יוצאות מידיעתו יתברך החובקת כל.

דוד המלך הוא זה שהקים עולה של תשובה-מאהבה, ומשיח בן דוד שייגלה במהרה בימינו הוא המשלים עניין זה ומראה לעין-כל כי חטאי ישראל אינם בעצם, כי "גלוי וידוע לפניך שרצוננו לעשות רצונך, ומי מעכב? שאור שבעיסה (=יצר הרע, סיטרא אחרא ונחש הקדמוני) ושעבוד מלכויות (שבהשראת בלעם הרשע כנ"ל)", והוא עצמו, בלעם הרשע, מכריז בסוף דבריו ואומר:

דרך כוכב מיעקב – זה דוד
וקם שבט מישראל – זה משיח
ומחץ פאתי מואב – זה דוד
וקרקר כל בני שת – זה משיח
והיה אדום ירשה – זה דוד
והיה ירשה שעיר אויביו - זה משיח
וישראל עושה חיל

כמדרש הרמב"ם בהלכות מלכים (המופיע גם בחז"ל). וכאן בפרשת בלעם, המקור העיקרי בתורה לביאת משיח (כדברי הרמב"ם שם).

ובלעם עצמו אומר בסיכום "ועתה הנני הולך לעמי" – "ידע שנטרד" ו"התפוטֵר" מכושר הנבואה, לא-לפני שהציץ בעמלק-עַמו (המולק ומפריד) וראה ש"אחריתו עדי אובד", כאשר כל הגויים כולם פונים אל דרך ישראל, באין שטן ופגע רע.

במלכות ישראל המתבקשת לנו היום הזה, יתברר יותר ויותר כי "חללה של מלכות" אינו מצומצם ומרוקן מעצמות ה' אלא להיפך: כל כולו ממולא בעצמות ועוצמה מרוכזת, בחופש קדוש ופתוח הבוחר ברצון שלם לאהבה את ה' הטוב.

[מבין כל הכינויים, "טוב" הוא הקרוב ביותר להחשב שם קדוש, כאָמרנו בתפילה "הטוב שמך", ואכן יש בקבלה "שם הטוב" – **א-ה-ו-ה** (בגימטריא **טוב**) המאיר בספירת הדעת המחברת **את ה**שמים **ו**את **ה**ארץ (והוא עניינו של רבינו ה**בעל שם טוב** ואכמ"ל). וכיון שה' הוא "עצם הטוב" ממילא ברור שבכל מה ש**ברא א-להים** (בגימטריא טוב פעמים טוב) ישנו גרעין טוב שאין לו בַּטָלה עולמית. ואם תימצי לומר – אפילו הללו שכל עניינם להפריד ולרועע, כבלעם ועמלק, יש להם תיקון מסויים בהיוודע היפוכם באמצעותם, וכענין שאמרנו בבלעם ש"זכה למות מות ישרים" – להימנות במשנה עם פושעי ישראל ההולכים בשרירות לבם, בכדי להעלותם מבאר שחת, וכן המן הרשע מתהפך להיות ברוך בשעת הבישום "עד דלא ידע". ודי בזה למבין].